

STUDENTU MOBILITĀTES TIESISKIE UN PRAKTISKIE ASPEKTI LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS OF STUDENT MOBILITY

Laura Kalniņa

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, kalnina_1@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Sanda Kauliņa

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, sanda.kaulina@rta.lv, Rēzekne, Latvija

Zinātniskā vadītāja: **Iveta Mietule**, Dr.oec., profesore

Abstract. *All higher education institutions in the world, including Latvia, are increasingly involved in the internationalization of education, increasing student mobility, implementing joint programs and attracting students from all countries. Internationalization is one of the key elements influencing and developing higher education, as it provides an opportunity to gain experience - academic, linguistic, cultural - by studying abroad. Mobility or student movement between countries promotes personal growth, as well as prepares highly skilled professionals for international market. The aim of the research is to analyze the tendencies and legal aspects of attracting foreign students. Within the framework of the research, the normative regulation of foreign student attraction has been analyzed, as well as the tendencies of foreign student attraction statistical indicators have been described.*

Keywords: *foreign students, mobility, residence permit.*

Ievads

Studenti no visas pasaules izvēles studēt ārvalstīs aizvien lielākā skaitā un dažādās valstīs. Augstākās izglītības iestādes ģeogrāfiski atrodas noteiktā vietā, bet to mērķauditorija ir noteiktu pasaules reģionu telpa un tās iedzīvotāji. Visas augstākās izglītības iestādes pasaulē, tai skaitā arī Latvijas, aizvien vairāk iesaistās izglītības internacionalizācijā, studentu mobilitātes palielināšanā, kopīgo programmu ieviešanā un studentu piesaistē no visām valstīm.

Internationalizācija ir viens no galvenajiem elementiem, kas ietekmē un attīsta augstāko izglītību, jo tā sniedz iespēju gūt pieredzi – akadēmisko, valodas, kultūras– studējot ārvalstīs. Mobilitāte jeb studentu pārvietošanās starp valstīm veicina personisko izaugsmi, kā arī sagatavo starptautiskajā tirgū darboties gatavus speciālistus.

Pētījuma mērķis ir analizēt ārvalstu studentu piesaistes tendences un tiesiskos aspektus.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) analizēt ārvalstu studentu piesaistes normatīvo regulējumu;
- 2) raksturot ārvalstu studentu piesaistes statistikas rādītāju tendences;
- 3) pētījuma rezultātus apkopot secinājumos.

Pētījumā izmantotas zinātniski pētnieciskās metodes: sintēzes un analīzes metodes, monogrāfiskā metode un kontentanalīze.

Pētījuma rezultāti

Latvijas Republikas valdība un pašas augstskolas veicina augstskolu starptautisko sadarbību, studējošo un akadēmiskā personāla starpvalstu un starpaugstskolu apmaiņas programmas un starptautiskās augstskolu sadarbības programmas pētniecībā (*Augstskolu likums, 1995*).

Kopējais studējošo skaits Latvijā 2018./2019. akadēmiskajā gadā bija 80 355. Ir palielinājies ārvalstu studentu skaits līdz 12% no studējošo kopskaita, sasniedzot 9797 studentus. Ārvalstu studenti Latvijā pārstāv aptuveni 100 valstis. Apskatot studentu sadalījumu pēc valsts, kurā tie ieguvuši iepriekšējo izglītību, visvairāk Latvijā ir ārvalstu studentu no Indijas (2070), Uzbekistānas (1243) un Vācijas (995). No šiem studentiem Erasmus+ vai citu studentu apmaiņas

programmu dalībnieki ir 1417 (2%), kas uzturas Latvijā vidēji vienu studiju gadu vai pat īsāku laika periodu.

Gan Eiropas, gan Latvijas augstākās izglītības iestādes aizvien vairāk iesaistās izglītības internacionalizācijā, kopīgo programmu ieviešanā, studentu mobilitātes palielināšanā un studentu piesaistē no trešajām pasaules valstīm. Lai piesaistītu studentus no trešajām valstīm, būtisks nosacījums ir šo valstu izglītības dokumentu atzīšana (*Dunska, Blese, Ramiņa, Siliņa, 2014*).

Galvenais starptautiskais juridiskais instruments akadēmiskajai atzīšanai Eiropā ir 1997. gadā pieņemtā Eiropas Padomes un UNESCO „Eiropas reģiona konvencija par tādu kvalifikāciju atzīšanu, kas saistītas ar augstāko izglītību” jeb Lisabonas diplomatzīšanas konvencija, ko Latvija ir ratificējusi 1999. gadā. Šī konvencija aptver ne tikai ģeogrāfisko Eiropu, bet arī ASV, Kanādu, Kirgizstānu, Kazahstānu, Jaunzēlandi un Austrāliju (*Ramiņa, Siliņa, 2008*).

Viens no priekšnosacījumiem, lai kādas valsts kvalifikācijas tiktu pareizi novērtētas citās valstīs, ir izsmeļoša informācija par šīs valsts izglītības sistēmu. Lai atvieglotu informācijas nodrošināšanu, tika izveidoti Eiropas Padomes un UNESCO akadēmiskās informācijas centri (ENIC) un Eiropas Savienības nacionālie akadēmiskās atzīšanas informācijas centri (NARIC), kas darbojas kopējā ENIC/NARIC tīklā. Latvijā ENIC/NARIC ir Akadēmiskās informācijas centrs (*Dunska, Blese, Ramiņa, Siliņa, 2014*).

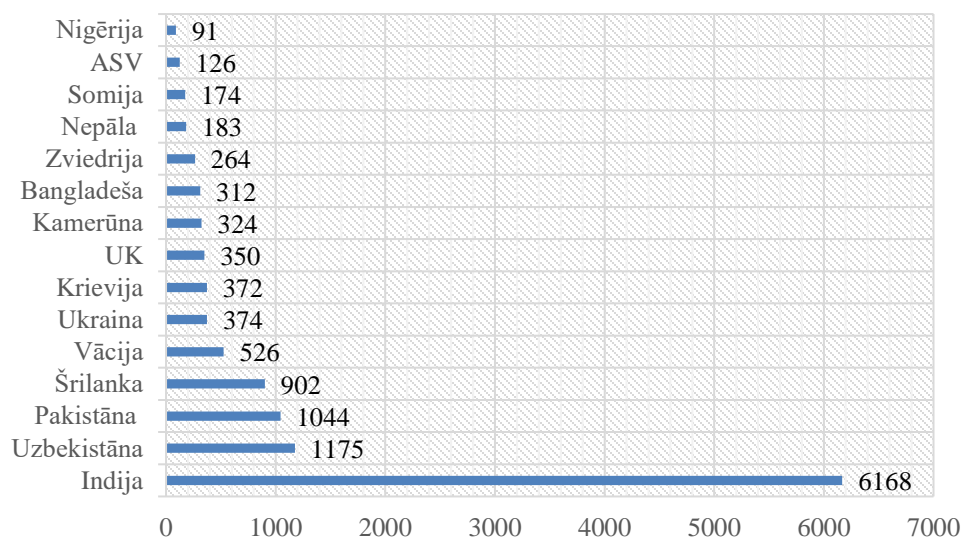
Nosacījums, saskaņā ar kuru ārvalstu students ir tiesīgs studēt Latvijā, ir izglītības dokumenta atbilstība Latvijas standartiem (*Bērziņa, 2012*). Izglītības dokumentu savstarpēja atzīšana kļūst aizvien svarīgāks instruments studentu un darbaspēka mobilitātes veicināšanai.

Ārvalstīs izsniegto izglītības dokumentu, kā arī ārvalstīs iegūto akadēmiskos grādus apliecināšu dokumentu ekspertīzes ietvaros sniegtie pakalpojumi ir par maksu. Ministru kabinets nosaka ekspertīzes ietvaros sniegto pakalpojumu cenrādi (*Izglītības likums, 1998*).

Izglītības dokumentu akadēmisko atzīšanu veic tajos gadījumos, ja ārvalstīs iegūta izglītības dokumenta īpašnieks vēlas turpināt studijas, vai arī strādāt profesijā, kurā ir nepieciešams noteikts izglītības līmenis (*Ramiņa, Siliņa, 2008*). Ārvalstīs iegūtu izglītības dokumentu atzīšana ir kompetentas iestādes veikta ārzemēs iegūtas izglītības kvalifikācijas vērtības formāla atzīšana attiecībā uz tiesībām piedalīties izglītībā un/vai īstenot profesionālu darbību (*Eiropas Padome, 1997*).

Lai veiktu izglītības dokumenta atzīšanu, Akadēmiskās informācijas centram ir jāiesniedz izglītības dokumenta oriģināls un atzīmju izraksts. Ja dokuments ir izsniegts valstī, kura nav ENIC/NARIC tīklā, tad tā legalizācija ir obligāta. Akadēmiskās informācijas centrs veic izglītības dokumenta ekspertīzi, kurā noskaidro izglītības iestādes statusu mītnes valstī un apgūtās programmas līmeni, un izsniedz izziņu par to, kādam Latvijā izsniegtam izglītības dokumentam ārvalstu izglītības dokuments var (ja var) tikt pielīdzināts. Dokumentu maksimālais izskatīšanas termiņš ir četri mēneši.

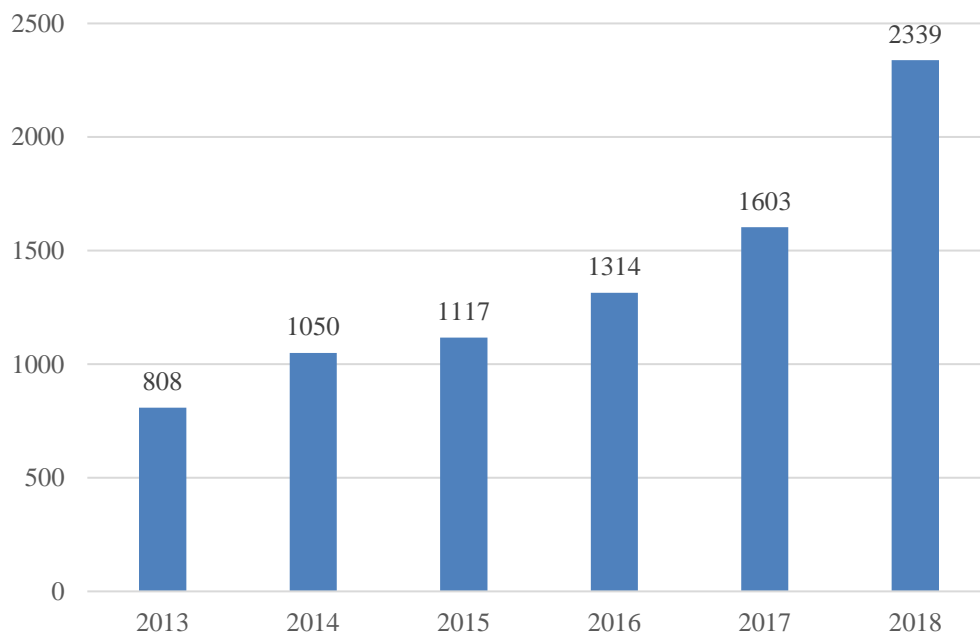
Autores apkopoja datus par ārvalstu studentu izskatīto dokumentu skaitu Latvijā 2019. gadā, izvēloties 15 populārākās valstis (1.attēls).

1.attēls. Ārvalstu studentu izskatīto dokumentu skaits Latvijā 2019. gadā (15 populārākās valstis) (Ramiņa, 2020)

Saskaņā ar Imigrācijas likuma nosacījumiem (*Imigrācijas likums, 2002*) uz Latvijas Republikā akreditētas izglītības iestādes audzēkņa vai pilna laika studenta mācību laiku un uz laiku, kas nepārsniedz gadu, ja uzturēšanās Latvijā ir saistīta ar audzēkņu vai studentu apmaiņu, tiek izsniegta termiņuzturēšanās atļauja (*Bērziņa, 2012*).

Autores apkopoja datus par pirmreizējās uzturēšanās atļaujas izsniegšanu ārvalstu studentiem (2.attēls).

2. attēls. Pirmreizējās uzturēšanās atļaujas studentiem Latvijā 2013.-2018.gados (Eurostat, 2018)

Saistībā ar izglītību 2018. gadā ir izsniegtas 2339 pirmreizējās uzturēšanās atļaujas. Lai transponētu Direktīvu 2016/801/ES38, Imigrācijas likumā iekļāva, papildu regulējumu studentu uzņemšanai, kas galvenokārt attiecas uz mobilitātes nosacījumiem. Likumā ir noteikts, ka trešo valstu pilsoņi, kas studē citā ES dalībvalstī, var ieceļot un uzturēties Latvijā vienu gadu, nesaņemot Latvijas izsniegtu uzturēšanās atļauju, kā arī šādi studenti, tāpat kā tie, kuri saņēmuši atļauju studijām Latvijā, var tikt nodarbināti līdz 20 stundām nedēļā. Papildus direktīvā 2016/801/ES noteiktajam Imigrācijas likums pieļauj 40 stundu nedēļā nodarbinātību maģistra un doktora programmās studējošajiem. Visi studenti ir tiesīgi strādāt 40 stundas nedēļā studiju pārtraukuma (vasaras brīvlaika) laikā (*Siliņa-Osmāne, 2019*).

Pēc studiju (maģistra un doktora) sekmīgas beigšanas trešo valstu pilsoņiem ir tiesības pieprasīt termiņuzturēšanās atļauju uz laiku uz 9 mēnešiem, ja viņi vēlas meklēt darbu vai uzsākt komercdarbību Latvijā. Jau sākotnēji studiju atļauja tiek izsniegta uz laiku, kas par četriem mēnešiem pārsniedz studiju termiņu, lai trešo valstu pilsoņi pagūtu nokārtot visas ar diploma saņemšanu, tulkošanu un legalizēšanu veicamās formalitātes. Ja augstskolu beidzēji jau ir atraduši darbu Latvijā, viņiem ir tiesības iesniegt uzturēšanās atļaujas pieprasījumu savas likumīgās uzturēšanās laikā (*Siliņa-Osmāne, 2019*).

Ārzemnieki, kuriem nav izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, var apgūt daļu studiju programmas Latvijas augstskolās un koledžās saskaņā ar starptautiskajiem (starpaugstskolu) apmaiņas līgumiem vai starptautiskās augstskolu un koledžu sadarbības programmu ietvaros atbilstoši uzņemšanas noteikumiem. Ja ārzemnieku studijas Latvijā notiek starpvalstu apmaiņas ietvaros un ekvivalents studējošo skaits no Latvijas augstskolām un koledžām studē ārvalstīs, ārzemnieku studijas Latvijā finansē no augstskolai vai koledžai piešķirtajiem Latvijas Republikas valsts budžeta līdzekļiem (*Augstskolu likums, 1995*).

OECD imigrācijas kopējo plūsmu Latvijā vērtē kā vāju, bet vienlaikus atzīmē ārvalstu studentu plūsmas pieaugumu. OECD norāda, ka tā varētu būt laba iespēja piesaistīt talantīgus un kvalificētus darbiniekus, lai gan tikai neliela daļa studentu paliek Latvijā pēc studiju nobeiguma. OECD akcentē, ka valdība ir izvirzījusi mērķi panākt, lai 2030. gadā Latvijā paliktu 10% ārvalstu studentu. Kā pozitīvs aspekts norādīts tas, ka studiju beidzējiem ir piešķirtas tiesības pieprasīt uzturēšanās atļauju uz sešiem mēnešiem, lai atrastu darbu Latvijā. OECD iesaka veicināt ārzemju studentu nodarbinātību, atvieglējot tiesību uz nodarbinātību iegūšanas procesu, kā arī pazeminot prasības attiecībā uz valsts valodas prasmi un tās pārbaudēm augsti kvalificētiem imigrantiem (*Beizītere, Avotniece, Valtenbergs, Grumolte-Lerhe, 2018*).

2018.gadā Augstākās izglītības eksporta apvienība, kas apvieno 12 Latvijas lielākās augstākās izglītības iestādes, ar Ārlietu ministriju parakstīja Sadarbības memorandu par ārvalstu studentu piesaisti (*LR Ārlietu ministrija, 2018*). Parakstot vienošanos, augstskola apņemas ievērot tajā ietvertos kritērijus un principus, sekmējot labo praksi ārvalstu studentu piesaistē un studiju procesa nodrošināšanā. Tāpat augstākās izglītības iestāde ikvienā mārketinga darbībā un reklāmā ārvalstu studējošo piesaistei ievēro godprātību un ētikas principus, sniedzot tikai patiesu un skaidru informāciju. Vienlaikus, palielinoties ārvalstu studējošo plūsmai, Latvijas studentiem studiju process un atbalsta pakalpojumi tiek nodrošināti tādā pašā kvalitātē kā ārvalstu studējošajiem (*Siliņa-Osmāne, 2019*).

Ja ārvalstu students ir ES pilsonis vai trešās valsts pilsonis, kurš var ieceļot Latvijā bez vīzas, tad šiem studentiem augstskola negatavo izsaukumu. Visiem pārējiem trešo valstu studentiem augstskolas pārstāvis, pamatojoties uz studiju līgumu, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē noformē izsaukumu. Ieceļojot ārvalstu studentam personīgi Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē jāuzrāda sekojoši dokumenti:

- derīgs ceļošanas dokuments;
- aizpildīta anketa uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai;

- līgums par studijām augstskolā;
- dokuments, kas apliecina pietiekamus finanšu līdzekļus (vismaz mēnesī noteiktās minimālās mēnešalgas apmērā);
- derīga veselības apdrošināšanas polise;
- pilsonības vai mītnes zemes, ja ārzemnieks tajā uzturējies ilgāk par 12 mēnešiem, kompetentas iestādes izsniegta izziņa par sodāmību;
- ziņas par deklarēto dzīvesvietu Latvijā (*Leiškalne, Briede, Lopatinskis, 2018*).

Izmaiņas Imigrācijas likumā, kas tika ieviestas pēc Direktīvas 2016/801 transponēšanas Latvijas tiesību aktos, ļāva izveidot mehānismu, kas dod iespēju nepagarināt studentam uzturēšanas tiesības, ja students nav sasniedzis progresu studijās (Imigrācijas likums, 2002). Šīs izmaiņas nosaka, ka uzturēšanās tiesības var netikt pagarinātas, ja studiju termiņš vairāk nekā par vienu gadu pārsniedz studiju līgumā norādīto, ja sākotnējais studiju līgums ir noslēgts uz laiku līdz 3 gadiem. Tāpat uzturēšanās tiesības var tikt nepagarinātas, ja studiju termiņš vairāk nekā par 2 gadiem pārsniedz studiju līgumā norādīto ar nosacījumu, ka sākotnējais studiju līgums ir noslēgts uz laiku, kas pārsniedz 3 gadus (*Imigrācijas likums, 2002*).

Secinājumi

1. Kopš 2013.gada ir novērojams būtisks ārvalstu studentu skaita un pieprasīto uzturēšanās atļauju pieaugums, kas apliecina Latvijas augstskolu iesaisti internacionalizācijas procesos.
2. Ārvalstu studentu ģeogrāfiskais areāls ir pietiekoši plašs, kas aptver ne tikai Eiropu, bet arī Āziju, Āfriku un Amerikas kontinentu.
3. 2019.gadā studijās Latvijas augstākās izglītības iestādēs visvairāk tika saņemti pieteikumi no Indijas, Uzbekistānas, Pakistānas, Šrilankas un Vācijas.
4. Ārvalstu studentu piesaistes jautājumus regulē “Imigrācijas likums” un šo procesu koordinē Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.
5. Aktualitāti saistībā ar ārvalstu studentu piesaisti saglabā tādi jautājumi kā pieļaujama nodarbinātības ilgums, uzturēšanās atļaujas pagarinājums pēc bakalaura programmu apguves u.c.

Pētījums ir tapis Valsts Pētījumu programmas projekta “Ilgspējīgas un saliedētas Latvijas sabiedrības attīstība: risinājumi demogrāfijas un migrācijas izaicinājumiem” (DemoMig) Nr. LV VPP-IZM-2018/1-0015 ietvaros.

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Augstskolu likums* (02.11.1995.). Latvijas Republikas likums ar groz. līdz 01.01.2020. <https://likumi.lv/ta/id/37967>, sk. 02.03.2020.
2. *Imigrācijas likums* (31.10.2002.). Latvijas Republikas likums ar groz. līdz 01.07.2019. <https://likumi.lv/ta/id/68522>, sk. 11.01.2020.
3. *Izglītības likums* (29.10.1998.). Latvijas Republikas likums ar groz. līdz 01.01.2020. <https://likumi.lv/ta/id/50759>, sk. 23.03.2020.
4. Beizītere, I., Avotniece, Z., Valtenbergs, V., Grumolte-Lerhe, I. (2018). *Imigrācijas loma darbaspēka nodrošinājumā Latvijā. Sintēzes ziņojums.* https://www.saeima.lv/petijumi/Imigrācijas_loma_darbaspeka_nodrosinajums_Latvija-2018_aprilis.pdf, sk. 19.01.2020.
5. Bērziņa, K. (2012). *Ārvalstu studentu imigrācija Latvijā. Izpētes darbs.* http://www.emn.lv/wp-content/uploads/Arvalstu%20studentu%20imigracija%20Latvija_FINAL.pdf, sk. 19.03.2020.
6. Dunska, I., Blese, R., Ramiņa, B., Siliņa, S. (2014). *Trešo valstu izglītības sistēmas un diplomu pielīdzināšana.* http://www.aic.lv/portal/content/files/TRESAS_VALSTIS_BUKLETS_2013.pdf, sk. 13.03.2020.
7. Eiropas Padome (1997). *Lisabonas konvencija. Konvencija par to kvalifikāciju atzīšanu Eiropas reģionā, kuras attiecas uz augstāko izglītību.* http://www.aic.lv/rec/LV/acad-lv/lisab_ko.htm, sk. 08.03.2020.

8. Eurostat (2019). *Migrācijas un migrantu statistika*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/lv&oldid=494183, sk. 18.03.2020.
9. Leiškāle, A., Briede, I., Lopatinskis, S. (2018). *Latvijas ziņojums izpētes darbam: Ārvalstu studentu piesaiste un noturēšana Latvijā*. http://www.emn.lv/wp-content/uploads/Attracting-international-students_final_LV1.pdf, sk. 13.01.2020.
10. LR Ārlietu ministrija (2018). Ārlietu ministrija un Augstākās izglītības eksporta apvienība paraksta Sadarbības memorandu. <https://www.mfa.gov.lv/aktualitates/zinas/60218-arlietu-ministrija-un-augstakas-izglitibas-eksporta-apvieniba-paraksta-sadarbibas-memorandu>, sk.11.01.2020.
11. Ramiņa, B. (2020). *Akadēmiskās Informācijas centrs. Diplomatzīšana*. <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/webComisDK?OpenView&restrictToCategory=28.01.2020&count=1000>, sk. 11.03.2020.
12. Ramiņa, B., Siliņa, S. (2008). *Diplomatzīšanas rokasgrāmata*. http://www.aic.lv/portal/content/files/diplomatzishanas_rokasgramata.pdf sk. 19.03.2020.
13. Siliņa–Osmane, I. (2019). *Ziņojums par migrācijas un patvēruma situāciju Latvijā 2018.gadā*. http://providus.lv/article_files/3558/original/ARM_2018_LATVIA.pdf?1560174640, sk. 03.01.2020.

Summary

Higher education institutions are geographically located in certain area, but they target the space of certain regions of the world and its inhabitants. All higher education institutions in the world, including Latvia, are increasingly involved in the internationalization of education, increasing student mobility, implementing joint programs and attracting students from all over the world. Mobility or student movement between countries promotes personal growth, as well as prepares highly skilled professionals for international market. The aim of the research is to analyze the tendencies and legal aspects of attracting foreign students. Within the framework of the research, the normative regulation of foreign student attraction was analyzed, as well as the tendencies of foreign student attraction statistical indicators were described.

Key findings:

- since 2013, there has been a significant increase in the number of foreign students and residence permits, which confirms the involvement of Latvian higher education institutions in internationalization processes;
- the geographical scope of foreign students is wide enough to cover not only Europe but also Asia, Africa and the America;
- mostly applications from India, Uzbekistan, Pakistan, Sri Lanka and Germany were received in Latvian higher education institutions in 2019;
- issues related to entry and stay of foreign students are regulated by the Immigration Law and this process is coordinated by the Office of Citizenship and Migration Affairs;
- questions related to the attraction of foreign students such as the allowed hours of employment, extension of the residence permit after the acquisition of bachelor's programs, etc. are very current.